

קדושת השירות בעורף

הרב יעקב פיגנבוים

ראשי פרקים

- א. הקדמה
- ב. "הכל בראש"
- ג. "כל דעביד רחמנא לטב עביד" – מבטו האמוני של ר' עקיבא
 1. מתוך המציאות העגומה מתגלה כי אין דבר שלא ניתן לרומם
 2. טוב די לכל
 3. א-ל מסתתר
- ד. שמחה בחלק שאותו ד' יעד
- ה. השינון עכשיו
 - ו. עבד לעם קדוש – בכלל הכל אחד
 1. התבוננות מתוך ערך בניין הצבא השלם
 2. אידיאליסט עורפי גדול מקרייריסט קרבי
 - ז. המיון הצבאי – דאייה מערכתית
 - ח. הניסיון מנשא ומרומם
 - ט. מסירות נפש "מש"
 - י. לדעת את היתרונות שבשירות העורפי, ולנצלם
 - יא. ושוב "הכל בראש"
 - יב. נסכה – כיצד ידע החייל האם מקומו בעורף?
 1. כיצד בוחרים בין אפשרויות שונות?
 2. בחירת התפקיד בצבא

א. הקדמה

שאלה: "קרבי, זה הכי-אחי". משפט זה ברור לי עתה יותר מתמיד, ודווקא היום נודע לי שיש לי פרופיל נמוך, שאינו מאפשר לי להיות כזה. אין בררה, נגזר עלי לשרת שירות פחות איכותי ופחות משמעותי. רע לי עם זה מאוד! כל הציפיות שטיפחתי התנפצו אל תהום המציאות. כל הרבנים ששמעתי... וכל הספרים שלמדתי... שלימדונו שמלחמות ד' אנו נלחמים... כל זה עכשיו ממני והלאה...

תשובה: האדם יכול להמשיך ולשקוע לנוכח המציאות המתוארת, אולם ביכולתו להיפתח למבט אחר, למציאות אחרת **שקיימת**, אלא שצריך הוא לפתוח לה צוהר, ולגלותה...

ב. "הכל בראש"

מיסודות האמונה הוא שהאדם שולט במציאות ולא נשלט על ידה¹. "עבדי הזמן (=המציאות החומרית) עבדי עבדים הם, עבד ד' הוא לבדו חופשי"². הבחירה בראשו היא האם למדוד את הכל בקנה מידה אינטרסנטי, חומרני וקטן; ולשאול את עצמו: "כיצד מציאות (זמנית) זאת משפיעה עלי, ומה היא נותנת לי / נוטלת ממני?". כך בעצם משעבד האדם את עצמו לזמניות, שהרי האינטרס, החומר, הוא זמני, "היום כאן ומחר בקבר"³, לעומת האידיאל, האמת, הרוח, שהם נצחיים. מבחירה לא טובה שכזו, ברור שהאדם יהיה כפוף תחת הזמני והחולף, שאין לו (לזמני) מטרת-על מרוממת, אלא הוא עצמו (הזמני) אמצעי המשועבד לאלוקי, לנצח. כפיפות למציאות החומרית (לזמן) מייצרת באדם גם כפיפות נפשית, מפני שנפשו מתרגלת לעובדה, כי היא מושפעת מכל דבר, וממילא אינה מנסה להתמודד, ונופלת שוב ושוב. כפיפות זו, לא רק שאיננה בריאה, אלא שהיא גם מביאה לשקיעה, לדכדוך ולעצבות.

לעומת זאת, הבחירה בראשו לנוסס⁴ לנגד עיניו את הערפי, את נתינת החסד, שאינה מצפה לגמול ומשחררת מחשבונות ה"מה יוצא לי מזה?", בהיותה שואלת עצמה תמיד: "מה אני יכולה לתת לזה?". עמדה זו, המשתמשת במציאות הזמנית כמצע לעבודתו המוסרית של האדם, ככלי בידו לעבודת הנצח, מעמידה את נפשו זקופה⁵ ומאשרת בדרך העולה בית אל-א. אז, האדם מישראל הוא - ישר-אל. "כא-ל ישראל"⁶. צלם אלוקים שבו, מתגלה אז בנושא החזון, כמסמן המטרות החופשי, שגם כאשר אין הוא נותן דעתו לכל מעשה, בהיותו רק בחינת עוסק⁷ בתורה (שהיא המדריגה החומרית ביותר בעשיית האדם, איננה קשורה כלל לדעתו, ונמוכה אפילו משוגג), הוא מפיח בה תלי תלים של הלכות וחיידושים⁸ – מעשיו פועלים לפי המכוון והתכליתי, ומשיאים אותו אל על.

ג. "כל דעביד רחמנא לטב עביד" – מבטו האמוני של ר' עקיבא

הסתכלות זו נלמדת מתוך דבריו הנפלאים של ר' עקיבא: "לעולם יהא אדם רגיל לומר: כל דעביד רחמנא – לטב עביד"⁹.

1. עיין דרך ד' ח"א פ"ה; נפש החיים שער א א-ז; אורות אורות ישראל ח ח; אגרות הרא"ה ח"א אגרת שא.
2. כל שירי ריה"ל, הוצאת "מחברות לספרות" תש"ו ס' חמישי עמ' 201.
3. ברכות כח ע"ב.
4. מלשון "נס להתנוסס". עיין בראשית רבה נה א על פי תהלים ס ו.
5. "האדם עומד בקומה זקופה... מה שלא תמצא בכל הנמצאים... מורה על מדרגת האדם, שהאדם הוא מלך בתחתונים... בצלם אלוקים..." באר הגולה באר שיש, ועיין דרך חיים פ"ג משנה יד.
6. דברים לג כו, ועיין רמב"ן שם ז ב.
7. לשון מתעסק, קרי עשיית מעשה ללא כוונה לעשותו, שמתוך כך אינו נחשב למלאכה ומותר בשבת, ועיין שבת עב ע"ב.
8. עיין דרך עץ החיים לרמח"ל, בסוף מסילת ישרים, עמ' קפד במהדורת "אורות החיים".
9. ברכות ס ע"ב.

1. מתוך המציאות העגומה מתגלה כי אין דבר שלא ניתן לרומם

ר' עקיבא עצמו¹⁰, בהיותו בן ארבעים לבניה¹¹, עדיין לא ידע קרוא וכתוב. הוא חי במציאות שפלה, וזו ודאי סיבה מספקת להתאמלל ולשקוע. אך דווקא אז, מתוך כך, הוא מתחיל בעלייתו, בראותו "אבנים שחקו מים"¹². דווקא המים הנראים למראית עין עדינים, חלשים וחסרי צורה (כמו האדם בזה העולם), הם הם שפועלים ומשנים בנחישותם טיפה אחר טיפה, קמעא קמעא, את האבן הקשה. הוא מבין, שהכל בידי, שבכוחו לחקוק צורה חדשה במציאות הגשמית הקשה, אם רק יתמיד ויתעקש, מפני שטפטוף נשמתו האין-סופית (ואשר ממילא, אין-סופי אף הוא), חזק מ"הקשיחות הגשומה והדוממת" של החומריות המאובנת, ומתוך כך הוא פועל ועולה¹³.

2. טוב ד' לכל

הבנה זו של ר' עקיבא, כי בידי האדם לחקוק את צורת המציאות, מגיעה מתוך התחברותו המלאה ליסוד האמונה ש"הכל מְּנוּו (ד' יתברך) ולא מְּנוּו (בני האדם)"¹⁴. הוא יתברך – ודאי כולו רק טוב, "ומדרך הטוב להיטיב"¹⁵. ממילא ודאי, שכל מעשיו – והכל מעשיו – רק לטובה הם. מבט שכזה, שהכל מעשה אלוקים וממילא טוב, תלוי רק באדם. ביכולתו לחשוף ולגלות את הטוב האלוקי המסתתר, כראיית יוסף הצדיק, החוזה בעומקי השעבוד והמכירה את "למחיה שלחני אלוקים לפניכם"¹⁶. אם האדם לבד, הוא מלא האשמות כלפי הסביבה וגורמים חיצוניים, אבל אם הוא תופס שהוא שליח אלוקים, הכל יכול ומלכותו בכל, ושחייו מתנהלים בתוך מציאות שכולה מעשה אלוקים, כולה מלאה בעומק האמת והטוב האלוקי, ודאי מבין הוא שגם שליחותו לטובה היא.

3. א-ל מסתתר

כדי להתעלות למדרגה כזו, ובעיקר, כדי לא ליפול בשעות קשות, יש צורך להיות "לעולם... רגיל לומר..."¹⁷, כר' עקיבא. גם את העולם – שבו האמת האלוקית נעלמת וטובעת בטבע, וגם את ההרגל הממכר והמשעבד, יש להפוך, להכתיב להם מבט של אמונה, ולברר, שגם בהעלם ובהרגל, יש בחינה חיובית שלשמה עשאים אלוקים. כך אפשר שגם בשעה קשה, שלכאורה האדם משועבד לה – ככה האור (הנר¹⁷), והחושך מכסה את רצונו, שאיפותיו ותקוותיו, הכוח המעורר (התרנגול – להקיצו

10. עיין סדר הדורות, תו"א ע' ר"ע אות יא ששמו נגזר מהיותו יוצא מן העקב. עניין זה תואם למוצאו ולמעמדו הנמוך, שנדמה כאילו כולם דורכים עליו. הוא ממשפחת גרים, ללא ייחוס (עיין ברכות כז ע"ב), רועה צאן (כתובות סב ע"ב), שמעמדו מזולזל (משנה סנהדרין ד יד; רשב"ם ב"ב קכח ע"א ד"ה שלושה רועי בקר), ומרגיש נחות יחסית לתלמידי החכמים (עיין פסחים מט ע"ב).

11. משנה אבות ה כא.

12. איוב יד יט.

13. אבות דר' נתן ו ב, וע"ע ע"ז יז ע"א על ר' אלעזר בן דורדיא.

14. כוזרי ב ג.

15. עיין דרך ד' לרמח"ל ח"א ב א.

16. בראשית מה ה.

17. עיין ברכות ס ע"ב: "וכן תנא משמיה דר' עקיבא לעולם יהא אדם רגיל לומר כל דעביד רחמנא לטב עביד. כי הא דר"ע דהוה קאזיל

משנתו), נאכל ונגמר, והוא אמור לשקוע בתרדמת החומר, ואף יכולת ואמצעי ההתקדמות (החמור) נשללו ממנו – אפילו אז, האדם שמח בחלקו, בידעו כעת שמתוך שהכל אלוקי, והוא שלוחו, הכל בידיו ולא בידי אמצעי העזר החיצוניים. מתברר למפרע שהשתלט גם על הטבע וההרגל, והם עוזרים לו במצב זה, להצליח לעלות ולא לשקוע. מבחינתו, המבט נישא אל על. "כל מה שעושה הקב"ה – הכל לטובה".

ד. שמחה בחלק שאותו ד' יעד

לחייל המאמין ברור, שמצבו מעיד על מה שיעד לו ריבונו של עולם. אפילו היה מפסיד ממצבו, עליו לשמוח "שמחה של מצווה", בעשותו את רצון ד' ביעוד שהגיע אליו¹⁸. אולם אליבא דאמת, ודאי גם מרוויח הוא, כי ד' יתברך ודאי רוצה את טובתו המקסימלית, "לטוב לנו כל הימים"¹⁹. הרי מסתמא, ניסיונות נעשו להעלאת הפרופיל או לשינוי השיבוץ, ולא עלה הדבר²⁰. במקום להסתובב בתחושות מרמור, אכזבה וכעס, ישכנע את עצמו לקבל את רצונו יתברך בשמחה ובאהבה, ויחפש במה יוכל לשמוח בחלקו זה **דווקא**. אז ודאי ימצא סיפוק ואושר אמתיים. "איזהו עשיר? השמח בחלקו"²¹.

ה. השינון עכשיו

המורם מכאן, שכדי לקדם פני קש"י השירות, יש להתכונן כבר בזמן ההכנה לצבא, עוד בהיות האדם "בגן עדן מקדם" לגיוסו, ולהרגיל עצמו לראות בכל קושי – ניסיון, בכל בעיה – אתגר ובכל רע – יד ד'; להתרומם למבט של "עין טובה".

שואלת הגמרא²²: "עד היכן תכלית ייסורין (=מהו סוף מידת ייסורין? כלומר ייסורין שאין פחותין מהן²³)? – אפילו הכניס ידו לכיס (לארנק) ליטול שלוש (מטבעות), ועלו בידו שתים²⁴". עניין זה

באורחא. מטא להדא מתא. בעא אושפיזא. לא יהבי ליה. אמר: כל דעביד רחמנא – לטב. אזל בת בדברא והוה בהדיה תרנגולא (להקיצו משנתו) וחמרא ושונרא. אתא זיקא כבייה לשרגא. אתא שונרא אכלא לתרנגולא. אתא אריה אכליה לחמרא. אמר: כל דעביד רחמנא – לטב. ביה בליליא אתא גיסא שביה למתא. אמר להו: לא אמרי לכו, כל מה שעושה הקב"ה הכל לטובה".

18. עיין רמב"ם הל' יו"ט ו כ.

19. דברים ו כד ועיין תפארת ישראל למהר"ל פרק ו.

20. יש מקום לדון עד כמה רצוי וראוי להשתדל להעלות פרופיל וכד', ומתי לומר שזהו רצון ד' ולקבלו בשמחה. עניין זה קשור גם לסוגיית דיווחי אמת על המצב הרפואי (ועיין מזמור יט – הרצ"ה והרב חרל"פ על תכנית החלוקה). וע"ע במאמרנו לקמן בפרק ז ובפרק יב.

21. משנה אבות ד א, וע"ע אבות דר' נתן כ א. וע"ש ברש"י (אבות שם): "שיש לו חירות נפש ולב טוב, באותו חלק שהקב"ה מזמין לו – בין טוב, בין רע. בין רב, בין מעט. ואינו מצטער להיות רודף ולהוט לאצור ולקנות יותר מחלקו". ונראה שהודגש שהוא עשיר, ביטוי המבטא את הצלחת העוה"ז, שכיוון שהוא שמח בחלק שד' יעד לו ואפילו הוא מועט, יתברר למפרע, שבזכות שמחתו הרוחנית, יצליח גם בעשייה החיצונית. וכן מקור מידה זו (במשנה שם) – שנאמר: "יגיע כפיך כי תאכל, אשריך טוב לך". "אשריך" – בעוה"ז. "וטוב לך" – לעוה"ב.

22. ערכין טז ע"ב.

23. רש"י שם.

24. ויש לו טורח לחזור ולקחת שלישית (רש"י שם).

לכאורה תמוה: האם אלו ייסורים? התשובה היא – ודאי שכן. שהרי יש מי שנכשל בניסיון, ובמצב כזה, לנוכח הקושי בתוצאה הלא צפויה שעלתה בידו, יפליט קללה – ביטוי של אלימות מילולית, שהתפרץ ברגע של חולשה וכישלון. לעומתו, יש מי שיעמוד בניסיון, יתגבר על התנפצות (=היא היא הייסורים) מערכת הציפיות הקשיחה למודל שבנה לעצמו מראש על המציאות, וישתמש בה כמנוף לעבודת ד'.

ריבוננו של עולם מזמן לאדם ניסיונות רבים כאלה בהדרגתיות, כדרך וכמטרה חינוכית. ככל שילמד האדם להתמודד אתם היום, בהתאם למקומו ולמדרגתו, בניסיון הקל ובסביבה התומכת, יתרגל לקבלם בשמחה ובטוב לבב. בראייתו אותם כחלק חשוב בעבודת ד', "קבלת יסורים בשמחה", יזכה להשתחרר מהעבדות לזמן, ולשמוח בחלקו – חלק ד' שעמו, תמיד²⁵.

1. עבד לעם קדוש²⁶ – בכלל הכל אחד

אמת הדבר, שככלל החייל הקרבי הוא עיקר הצבא²⁷. למענו עובדת כל שאר המערכת, שהיא רק בבחינת "תומכת לחימה". מי שיכול ומתאים לכך ודאי נקרא לשרת ב"קרבי", ועם זאת, ברור גם ש"הצבא צועד על קיבתו", על המודיעין שלו, השלישיות, הרבנות הצבאית ועוד.

מתוך מבט אמוני, נדע לבחון גם את השירות העורפי שד' חלק לאלה המשרתים בו, כחלק ד' שעמם, שדווקא בו יוכלו לבטא את המיטב, וכפי שיבואר לקמן.

1. התבוננות מתוך ערך בניין הצבא השלם

בחור קיבוצניק, שלמד תקופה מסוימת בישיבת "מרכז הרב", בא לפני סיום תקופת לימודיו להתייעץ עם מו"ר הרב צבי יהודה זצ"ל בעניין עבודתו ותרומתו לקיבוץ. הוא שאל את רבנו, מה ראוי לו לבקש, כמקום עבודתו בקיבוץ²⁸. ענה לו רבנו: "לך לאן שישבצו אותך". שאלו הבחור שנית: "הרי הרב עצמו היטיב לברר לנו את קדושת עבודת האדמה, דווקא. אם כן, האם לא עדיף שאבקש לעבוד דווקא בחקלאות?". ענה לו רבנו שוב: "לך לאן שישבצו אותך". וכך חזר התלמיד ושאל במילים שונות כמה פעמים, ורבנו המשיך וחזר על תשובתו ולא זז ממנה. בוארו הדברים בהערותיו-הארוטיות של מו"ר הרב שלמה אבינר שליט"א: התלמיד השואל, מבטו פרטי, אותו מעניין היכן לו אישית עדיף לעבוד, אולם הרב העונה, מבטו כללי – הקיבוץ הוא חברה עובדת אדמה בעיקרה. הסתכלותו של

25. "תחת אשר לא עבדת את ד' אלקיך בשמחה ובטוב לבב מרוב כל, ועבדת את אויבך", דברים כח מז-מח. כמובן אין זה עונש חיצוני, אלא תוצאה טבעית של התייחסות האדם הרואה בעבודת ד' – עבדות משעבדת. במצב כזה, אין הוא בשמחה, תמיד רע לו, מצבו חסר, "אין אדם מת וחצי תאוותו בידו". אדם שכזה, שבוי ומשועבד לכוחות חיצוניים המכתיבים לו את מהלך חייו. (וברמז, אויב קרוב לתאב). לעומתו, השמח בעבודתו יתברך, ההופך את הגורל ליעוד, הוא "עבד ד' שהוא לבדו חופשי".

26. עיין אגרות הרא"ה ח"א חתימת אג' יח ועוד.

27. אמירה זו אינה גורפת, שכן היום, בעידן המלחמה המודרנית, ישנם מקצועות שאינם קרביים "קלסיים" שתופסים מקום מכריע, כגון יחידות אב"כ, לוחמת מחשבים וכד'.

28. עיין שיחות הרצ"ה בענייני התיישבות סע' 14.

הפרט צריכה לנבוע מהבירור, היכן יוכל הוא לתרום יותר להצלחת הכלל החקלאי? היכן זקוקים לו יותר? גם אם אישית לא יעבוד כחקלאי.

וכן בנידון דידן. צה"ל הוא מפעל קודש עצום, שעסוק בהגנה על עם ישראל ועל ארץ ישראל. המבט העיקרי של כל פרט אמור לנבוע מעצם העובדה, שהוא מהווה חלק במפעל גדול כל כך. עליו להסתכל פחות על מיקומו הפרטי בתוך המערכת, ובאיזה נתח יזכה, אלא בעיקר לשמוח על עצם שותפותו במפעל ענק.

במובן הזה, כל החיילים שווים. כולם לוקחים חלק במפעל הגדול. גם אחרון האפסנאים במבצע סודי לתפיסת ראש תשתיות הטרור למשל, מתגאה ומאושר בהיותו שותף למבצע כזה. אל מול הגודל הזה, ירידה למבט הפרטי, הקטן, על החלק האישי דווקא, היא הסטת המבט מהעיקר למשני. "הצד השווה" – עצם השירות בצבא, גדול לאין ערוך ומבטל את הבדלי הדרגה שבתפקיד הפרטי.

בהקשר דומה חז"ל לימדונו: "הַי רֵץ לַמְצָנָה קְלָה כְּבַחְמוּרָה"²⁹. מדוע לא להבדיל בין החמור לקל? אלא הדגש הוא, שאם אכן אדם מודע וחושב על עיסוקו במצווה, ברצון ד', על כך שהוא רץ לעשות רצונו יתברך, עניין זה מגמד ומאפס את האינטרס הפרטי, היכן יזכה לשכר גדול יותר³⁰.

חז"ל פירשו ונימקו³¹: "שאינ אתה יודע מתן שכרן של מצוות"³². וכן אצלנו, אין החייל יודע היכן תרומתו תהיה משמעותית יותר. אין הכוונה לאי ידיעה "מקריית", כזו שנובעת מאי בירור, או מחוסר ידע, אלא הכוונה היא לאי ידיעה מהותית³³. אל מול המצווה האלוקית, כל אינטרס אנושי אינו יכול להילקח בחשבון. משל למה הדבר דומה, "למלך שהיה לו פרדס והכניס בה פועלים ולא גילה להם שכר נטיעותיו, שאילו גילה להם, רואים איזו נטיעה שכרה הרבה, ונוטעין אותה. נמצאת מלאכת הפרדס מקצתה בטלה ומקצתה קיימת, כך לא גילה הקב"ה שכר של מצוות כדי שיהיו עושין אותם מושלם"³⁴. מצד השלמת הפרדס, המצוות כולן שוות. מצד בניין הצבא השלם, כל התפקידים נחוצים ושווים.

החשבון העיקרי הוא היכן הפרט יכול לתרום את המקסימום לצבא, כדי שהצבא ככלל, יוכל לתפקד בצורה הטובה ביותר, כאמור.

29. משנה אבות ד ב.

30. עיין פיהמ"ש לרמב"ם שם וע"ע ירושלמי פאה א ז: "...כתיב 'אורח חיים פן תפס, נעו מעגלותיה לא תדע' (משלי ה ו) – טלטל הקב"ה מתן שכרן של עושי מצווה, כדי שיהו עושין אותן באמונה... השווה הכתוב מצווה קלה שבקלות למצווה חמורה שבחמורות...", וע"ע שיחות הרצ"ה, איש ואשה סע' ו ועוד, ע"ש.

31. על עניין דומה – עיין משנה אבות ב א. וע"ע ר' יונה שם ד ב; שם ב א. ואמנם באבות ד ב, שם נימקו שמצווה גוררת מצווה, ופרש"י שמתוך קיום המצווה הקלה יגיע לקיום המצווה החמורה. לפי זה, בהקשר שלנו, שלא יוצב בקרבי בכל מקרה, אולי לא שייך "לרוץ" לעורפי. ולמרות שנראה ששם מדובר רק כשאפשר שהקלה תביא לחמורה – גם כאשר ברור שלא תביא, אין זה מוריד מחובת הזריזות לקלה. ועיין ר' יונה שם.

32. משנה אבות ב א.

33. עיין ש"ך יו"ד צח ס"ק ט, נג ס"ק טו.

34. תנחומא עקב, ילקו"ש עקב ר' תתמו.

2. אידיאליסט עורפי גדול מקרייריסט קרבי

סוף סוף, החייל לא בא לצבא כדי לקבל, אלא בעיקר כדי לתת, זהו השיקול העיקרי. אם שובץ לשירות עורפי, כפי הנראה זהו המקום שבו יוכל לתרום את המיטב, ולכן עליו לקבל זאת בשמחה. ואולי אדרבה, בנתונים הנוכחיים שיש לו, אם היה מוצב בתפקיד קרבי שאינו תואם לו כל כך, היה קורן משמחה פרטית, מסיפוק אישי, אך תרומתו הכללית היתה קטנה יותר. האם מטרת השירות הצבאי היא ליהנות ולקבל סיפוק, או לתת ולתרום להגנת עם ישראל וארצו?! אין ספק שהמשרת בעורף כי זקוקים לו שם, גדול לאין ערוך מהמשרת בחיל קרבי כדי "לממש את עצמו", או מטעמי יוקרה וכד'. הראשון פועל למען הכלל, והאחרון פועל ממניעים אישיים וצרים בלבד. זה מונע מכוח מצווה, וזה – למען הסיפוק האישי.

במובן מסוים, מי שהופך את מערכת היחסים דלעיל, הופך עיקר לטפל וטפל לעיקר. הוא שם את אושרו, סיפוקו והשיגו לעיקר, ואת תרומתו לצורכי הצבא לטפל. יש בזה צד של חילול השם, חילול הקודש, בהופכו מצווה גדולה של הצלה כללית, לאמצעי לסיפוק רגשי ורווח אישי³⁵.

אין פסול ברצון למימוש עצמי, כאשר הוא מצטרף לרצון לקיום מצוות השירות בצבא. אבל משהתברר לאדם שבקיום המצווה לא השיג את הסיפוק המקווה, והוא מאוכזב ומתחרט, הוכח, שלמרות הצהרותיו על הרצון לתרום, עיקר מעייניו היו נתונים לקידום האישי ולאינטרסים צרים. זהו מצב שאינו רצוי ואמתי, שאינו מתאים לאופיים של ישראל³⁶.

ז. המיון הצבאי – ראייה מערכתית

יתרה מזאת, נראה ששיבוצו בעורף של החייל מוכיח שכך באמת מתאים לו, ואף יוכל לפרוח ולהצליח בו יותר, מפני שלצבא ניסיון רב במיונים, והוא מכיר את צרכיו ודרישותיו טוב יותר מהחייל הפשוט.

החייל אכן מונע מרצון חזק וקדוש לתרומה מקסימלית, וישר כוחו על כך, אולם אין להכחיש שהוא נדחף גם על ידי סחף רגשי חזק. לעומתו, הוועדה הרפואית הצבאית – אובייקטיבית, ואין לה עניין לקפח אדם. אדרבה, היא באה בשם הצבא, הזקוק לחיילים קרביים. היא מעריכה מאוד את רצונו הטוב, ועם זאת, היא מודעת היטב לבעיות העלולות לצוץ כתוצאה ממצבו הרפואי/אחר. היא מודעת לנזק שעלול להיגרם לו בתנאי השירות הקשים. נזק ובעיות, שעכשיו, הוא במצבו, אינו ער להם. היא אף מודעת היטב לבעיות שעלולות לפגוע בתפקודו דווקא בעת חירום, וזו כבר סכנה לכלל. החייל אינו חושב על כך, אינו מסוגל להביא זאת בחשבון, הן מחמת חוסר ידע, והן מחמת מצבו הנפשי. לכן יש היגיון רב לסמוך על ההכרעה המקצועית של גורמי הצבא.

אמנם זו מערכת גדולה ומסורבלת, ואף טעויות במיון מצויות בה לעתים, לפיכך ניתנת האפשרות לערער. ניתן להביא אישורים מתאימים מרופאים אזרחיים, וידועים מקרים שהועיל הדבר. אולם

35. עיין רמב"ם הל' מזוזה ה ד וכ"מ שם.

36. עיין ב"ב י ע"ב ברש"י ד"ה כאן בישראל.

אם הכל נוסה, ודבר לא צלח, סביר להניח שזו האמת, ויש להשלים עמה. מעתה ואילך כדאי להשקיע את כל המאמצים בהצלחה בתפקיד העורפי המיועד, לחזק את האמונה שזהו רצון ד', ודווקא בעורף יצליח ויעשה חיל, בעד עמנו וארצנו.

ח. הניסיון מנשא ומרומם

בצדדים רבים השירות בעורף קשה יותר מזה הקרבי, הן מבחינה נפשית, כמבואר לעיל, והן מבחינה רוחנית – מפגש עם בנות או עם חברה ברמה נמוכה מאוד או בעלת ערכים המתנגשים חזיתית בערכי התשתית של החינוך הדתי-לאומי. אבל במקום לראות זאת כ"בעיה" וכמשול, יש לראות זאת כ"אתגר", כמנוף וכקרב קפיצה. זהו ניסיון קשה יותר, והניסיון מנשא ומרומם³⁷; ניסיון גדול יותר – מרומם עוד יותר.

יתר על כן, אין הקב"ה מנסה אלא את אלה שיכולים לעמוד בניסיון, כמשל הנפלא על העקדה³⁸: משל למוכר קדרות חרס, שבהציגו את סחורתו, מקיש על הקנקנים, להראות שזו סחורה טובה. והנה הבחין בקנקן סדוק. ודאי לא יקיש עליו, פן יתרסק בידיו. וכן הוא "והאלקים נסה את אברהם"³⁹ דווקא, ואינו מנסה ומקיש על קנקנים סדוקים, שנאמר: "ד' צדיק יבחן"⁴⁰, והתמודדות קשה יותר, תביא בע"ה לקידוש ד' גדול יותר⁴¹.

ט. מסירות נפש "ממש"

מתוך דברים אלו אנו מגיעים לנקודה הבאה: לחייל העורפי חסרה לכאורה האפשרות למסירות נפש, כי בדרך כלל אינו נמצא במקומות ובתפקידים מסוכנים, שבהם יקיים בחינת "אפילו הוא נוטל את נפשך"⁴². ברם, אין זה מדויק משני צדדים:

א. לפעמים גם חייל לא-קרבי משרת בחזית, ועלול להימצא בסכנה, בהפגזות, בנסיעות אל... ומ... היעד.

ב. ולמעלה מזה בקודש דייק רבנו הרב צבי יהודה זצ"ל⁴³, שמסירות הנפש המקובלת, משמעותה מסירות חיי הגוף, בחינת "הדם הוא הנפש"⁴⁴. עם זאת, ישנו מושג אחר הקשור למסירות נפש ממש – מסירות חיי הרוח ועולם הבא.

37. כדברי המפרשים בעקדה. עיין אב"ע בראשית כב א.

38. עיין ב"ר נה ב.

39. בראשית כב א.

40. תהלים יא ה.

41. עיין משיבת נפש למוהר"ן מברסלב בהתחלה אות ב.

42. משנה ברכות ט ה.

43. עיין לנתיבות ישראל ח"ב עמ' לא, מאמר תורה לשמה והארץ לשמה.

44. דברים יב כג.

התמודדותיו הנפשיות והרוחניות של החייל ביחידות העורף פעמים רבות קשות יותר מאלו של חברו הקרבי⁴⁵, אך הוא אינו נופל ברוחו, אינו מנסה לברוח מהתפקיד, אלא מקבל עליו למלא את מה שיועד לו בצורה הטובה ביותר. כל זאת מתוך נכונות למסור גם את נפשו ועולמו הרוחני למען עם ישראל. ודאי שזו מעלה עליונה!

י. לדעת את היתרונות שבשירות העורפי, ולנצלם

בעורף צה"ל, כבכל מציאות מורכבת לאחר שקלולה וראיית החסרונות, יימצאו גם היתרונות. אם ללמד החייל לזהותם ולנצלם, הם יהיו לו כמפתח להצלחות בתחומים שונים, ואף בתחומים שאינם צבאיים בדווקא.

פעמים רבות בשירות כזה, קל יותר לפנות זמן קבוע ומשמעותי ללימוד תורה מסודר, ומתאפשרת שמירת קשר רציף עם תלמידי חכמים בפגישות, בשיעורים וכד'. וודאי יש יתרונות נוספים רבים... ואל יאמר, כי לא לשם כך התגייס, ורצה לתרום את חלקו בעשייה הקרבית. "רבות מחשבות בלב איש, ועצת ד' היא תקום"⁴⁶. החיים תמיד מורכבים, לכן צריך לקבל בענווה את רצון ד' שכיוון אותו לתרום לצבא ולמדינה, דווקא בתחום שיועד לו. ובזמן הנותר, אין הוא נפטר מלהתקדם בתחומים אחרים, כי בסך הכל, השירות בצבא, במובן מסוים, הוא רק שלב מעבר לחיים, לכן כדאי לנצל היטב את הזמן ואת היתרונות הנגזרים ממצאות זו, בתפקיד הצבאי ומעבר לו.

יא. ושוב "הכל בראש"

לאחר כל האמור, אל יאמר החייל: "מה עוזר המבט? האם עדיף לשקר לעצמי? סוף סוף המציאות עגומה, ואין טעם לצובעה בצבעים מלאכותיים". אל יאמר כן, ואם יאמר, מומלץ שיחזור לתחילת מאמרנו ויקראהו בעיון שנית. "הכל בראש"! זו המציאות הנכונה והיא מסובבת את הכל אליה. "כל אחד ואחד חייב לומר **בשבילי** נברא העולם"⁴⁷. לא במובן האגואיסטי ח"ו, אלא שהמבט שבראש האדם הוא הקובע את ערך המציאות מבחינתו, ולא סטיגמות תיאורטיות, בחינת "נבואה שמגשימה את עצמה". אמנם ביטוי זה משמש לרוב לשלילה, אך כידוע, "מידה טובה מרובה ממידת פורענות"⁴⁸. לכן, על אחת כמה וכמה, המבט החיובי יוביל את החייל להצלחה ולהישגים ממשיים רבים.

45. עיין במאמרנו לעיל פרק ח.

46. משלי יט כא.

47. סנהדרין לו ע"א.

48. יומא עו ע"א.

י. נספח – כיצד ידע החייל האם מקומו בעורף?

1. כיצד בוחרים בין אפשרויות שונות?

שאלה זו היא רק דוגמא פרטית⁴⁹ לשאלה כללית שהאדם מתמודד עמה פעמים רבות בחייו. כיצד אדם יודע להכריע בין יעדים שונים הניצבים לפניו במהלך חייו: מה, היכן וכיצד ללמוד? להיכן להתגייס? עם מי להתחתן? במה לעבוד? היכן לגור? ועוד ועוד.

נראה, כי הדרך שבה מכריעים רוב האנשים בכל השאלות הללו היא לפי נטיית לבם, המתגלה באיזה אינסטינקט פנימי עמום. דרך זו מסוכנת ומטעה פעמים רבות. אמנם אי אפשר להתעלם מנטיית הלב, אך עם זאת, אי אפשר להסגיר הכל בידיה. לכן יש לשלב בין הערכת השכל לנטיית הלב גם יחד.

המסלול האידיאלי בדרך לבחירה ולהכרעה כולל ארבעה שלבים. ואלו הם:

א. בחינה האם יש בהכרעה היבט הלכתי-מוסרי-רוחני בעייתי. אם כן, יש לשלול על הסף בחירה אסורה, כגון ללמוד לימודי כפירה, להתחתן עם גויה וכד'. וכן להימנע מבחירה שלילית, כגון עבודה שקשה לא להיגרר בה לדברים אסורים, כגון עבודה בחוף הים וכד'.

מה שאסור, ודאי שאינו רצון ד', אפילו שהתרומה בבחירה זו הנה מרבית, כגון קירוב בנות לתורה במסגרת בעייתית – "אין מצוה באה בעבירה"⁵⁰. גם מה שאינו ממש איסור, אבל שלילי ועלול לדרדר, סביר שגם בזה לא בחר ד'. "מה יעשה אותו הבן (שהושיבו אביו על פתח קובה של זונות) שלא יחטא"⁵¹.

לעומת זאת, אם ישנן מספר אפשרויות לגיטימיות, ואחת מהן עדיפה יותר מבחינה תורנית, ההכרעה במה לבחור מקיפה את כלל האפשרויות. עצם סיווג אפשרות כעדיפה, ולא כהכרחית מפאת שלילת השאר, מצביע על כך, שאפשר לבחור גם באחרות. במקרה כזה, ניתן להכריע כפי נטיית הלב.

ב. בדיקת נתונים אובייקטיביים – האם ההיגיון אומר שבחירה מסוימת אינה מותאמת לאדם. למשל, לא סביר שבחור צעיר יתחתן עם זקנה ולהפך, או שנכה הרתוק לכיסא גלגלים ישמש כקשר מ"פ, אף על פי שיכול לתפקד היטב בתפקידי מטה.

ג. לאחר שלילת האפשרויות הלא כשרות (א) והלא הגיוניות (ב), נותרו עדיין אפשרויות רבות. עתה לגיטימי לבחור לפי נטיית הלב, שאינה כאימפולס רגשי חולף, אלא יכולה להיות בבחינת גילוי רצון ד'. לאחר הקדמת התורה והשכל, גם לרגש יש מקום, וחשוב להקשיב לו. החיסרון של הרגש, בהיותו פרטי ולא כללי, הוא גם יתרונו, ביכולתו לזהות התאמה פרטית. במקרה של התאמה כזו, לגיטימי להכריע לטובתה, גם בהכרעה לטובת האפשרות ה"פחות אידיאלית" מבין שתיים לגיטימיות והגיוניות.

49. לכל תהליך הבחירה – עיין עולת ראייה ח"א עניני תפילה עמ' כ סע' ג; חובות הלבבות שער הביטחון פרק ד.

50. סוכה ל"א.

51. ברכות לב ע"א.

ד. הרגש ונטיית הלב לעתים מושפעים רבות ממניעים לא נכונים: סטיגמות, לחץ חברתי, משיכת היצרים וכדומה. צריך לעשות מאמץ רב בניסיון לנטרל את כל אלה, ו"עם יד על הלב" יש לנסות לזהות מה אומר הקול הפנימי, הנקי מהשפעות זרות וחיצוניות.

2. בחירת התפקיד בצבא

א. לפי האמור, לא לגיטימי להתחמק משירות בצבא, אבל שירות בכל תפקיד, בין קרבי ובין עורפי, לגיטימי.

ב. מה ההיגיון אומר? דבר זה תלוי בכישוריו וביכולותיו של האדם. בדרך כלל הצבא ממיין לפי פרופיל קרבי ושאינו קרבי, כידוע⁵². בהנחה שהפרופיל שנקבע אכן משקף נאמנה את יכולותיו, הרי ודאי שלפי ההיגיון, בעל פרופיל נמוך "יבחר" בתפקיד עורפי. אמנם לפעמים, גם בעל פרופיל גבוה צריך להעדיף שירות לא-קרבי, וזאת בשני מצבים:

– יש לו כישורים מיוחדים בתחום לא-קרבי, שבו יוכל להועיל לצבא יותר מאשר כחייל קרבי, כגון מומחה למחשבים, בעל מקצוע טכני, יודע שפות זרות (מודיעין) וכדומה.

– למרות הפרופיל הפיזי הקרבי, הוא אינו מתאים לכך בגלל אי התאמה נפשית/אחרת. לפעמים גם בשל בעיות מיוחדות בבית, ואין כאן מקום להאריך בזה.

בחור כזה – אין לו להסתיר מהצבא את יתרונו או את חסרונו, ועליו לנסות להשתבץ בהתאם להם.

אם לאחר הנ"ל נותרו לפניו כמה אפשרויות וביניהן תפקידים קרביים ועורפיים גם יחד, יש מקום להכריע לפי נטיית הלב.

52. ועיין במאמרנו בפרק ז לגבי דיוק המיון בצבא.